

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

چگونه متون عربی را ترجمه کنیم؟

اصول کلی و قواعد کاربردی
در ترجمه عربی به فارسی و بالعکس

دکتر عبدالرضا محمد حسین زاده

محمد حسین زاده، عبدالرضا: ۱۳۴۰

چگونه متون عربی را ترجمه کنیم؟ اصول کلی و قواعد کاربردی در ترجمه عربی به فارسی و بالعکس / عبدالرضا محمد حسین زاده. - کرمان: انتشارات پیام مصطفی، ۱۳۸۴.
۲۵۶ ص.

ISBN: 964-96746-0-8

فهرست‌نویسی براساس اطلاعات فیبا.

کتابنامه: ص. ۲۱۱-۲۱۲.

۱. زبان عربی -- ترجمه به فارسی. ۲. فارسی -- ترجمه به عربی. ۳. ترجمه. الف.

عنوان.

۴۹۲ / ۷۸۰۲

۶۱۷۰ / ج ۳

۴۰۰۰۳-۸۴م

کتابخانه ملی ایران

چگونه متون عربی را ترجمه کنیم؟

نام کتاب:

عبدالرضا محمد حسین زاده (عضو هیأت علمی دانشگاه شهید باهنر کرمان)

مؤلف:

انتشارات پیام مصطفی

ناشر:

۱۰۰۰ جلد

تیراژ:

اول، ۱۳۸۵

نوبت و تاریخ انتشار:

چاپخانه بزرگ قرآن کریم

چاپ و صفای:

۲۵۰۰ تومان

قیمت:

ISBN:964-96746-0-8

شابک: ۹۶۴-۹۶۷۴۶-۰۰-۸

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
سخن مؤلف:	۱
بخش نخست: اصول و ضوابط کلی ترجمه	
فصل اول: ترجمه و مراحل آن	۸
۱- ترجمه چیست؟	۹
۲- مراحل ترجمه	۱۰
الف) کلمه به کلمه	۱۰
ب) تحت اللفظی	۱۱
ج) مفهومی	۱۲
فصل دوم: معادل یابی و برابری	۱۶
فصل سوم: ترتیب ترجمه	۱۹
الف) درک درست متن	۲۰
۱- بهره‌گیری از دستور و قواعد زبان	۲۰
۲- استفاده از فرهنگهای زبان و مراجع اطلاعاتی دیگر	۲۲
ب) انتقال مفاهیم متن مبدأ به مقصد	۲۴
۱- معادل یابی دقیق کلمات و برابریابی معنایی	۲۴
۲- برابریابی دستوری	۲۸
۳- برابری در شیوه بیان	۲۹

۳۰	-انواع متنها و اصول ترجمه آنها
۳۰	-متن و ترجمه در دو نوع اصلی خود
۳۱	الف) ترجمه متون تخصصی
۳۱	ب) ترجمه ادبی
۳۱	-ترجمه متون علمی و ویژگیهای آن
۳۱	-ترجمه متون ادبی و ویژگیهای آن
۳۴	-ترجمه متون مطبوعاتی و ویژگیهای آن
۴۰	-ترجمه شعر
۴۳	فصل چهارم: روند ترجمه و مراحل ویرایش آن
۴۴	۱-درک متن
۴۵	۲-مراحل پرداخت ترجمه
۴۵	الف) ترجمه خام
۴۶	ب) ترجمه اصلاحی
۴۷	ج) ترجمه نهایی
۴۸	فصل پنجم: مراحل عملی ترجمه
	بخش دوم: قواعد کاربردی ترجمه عربی به فارسی و بالعکس
	بخش سوم: عبارات کلیدی در ترجمه
	بخش چهارم: تمرینات عمومی

یادی و خاطره‌ای

فراموش نمی‌کنم در حدود سالهای ۶۱-۶۲ بود که برای اولین بار، در کلاس درس عربی، دانشکده الهیات تهران حاضر شدم، من که قبل از آن سطوح قابل توجهی از درس عربی مانند: جامع المقدمات، مبادی العربیه، سیوطی و... را در حوزه علمیه درس گرفته بودم وقتی گفتگو به زبان عربی استادان دانشمند خود مانند: دکتر یادگاری، دکتر آذرنوش و... را مشاهده کردم به کلی شگفت زده شده و در فکر فرو رفتم! چگونه است که این مقدار ممارست در درس عربی داشته‌ام و تجزیه و ترکیب را خوب می‌دانم اما از ابراز نیت خود به زبان عربی ناتوان هستم تا اینکه یکی از روزها گفت و گوی یکی از استادانم با یکی از جوانترین دانشجویان کلاس را دیدم، بی درنگ و با شوق زاید الوصفی، پس از کلاس، از مراحل تحصیل این توانایی از او جویا شدم و وقتی را تعیین نمودم که بطور هفتگی با او مکالمه نمایم تا اینکه او مرا به مؤسسه‌ای هدایت نمود که خود مراحل عالی آموزش عربی را در آن مؤسسه پیگیری می‌کرد، و آن، «مؤسسه دارالعلوم العربیه» بود که توسط استاد دانشمند دکتر سعید نجفی در منزل شخصی خود در خیابان بهار تهران، اداره می‌شد و از بابت آموزش شهریه‌ای هم دریافت نمی‌نمود، پس از ثبت نام در آن مؤسسه، که براساس سه کتاب اول، دوم، سوم و دوره روزنامه و رادیو تلویزیون، تنظیم گردیده و دانشجوی هر کتاب تنها یک ساعت در هفته در آن شرکت می‌کرد بزودی از رموز و روش اعجاز آمیز آن سر در آوردم، و آن اینگونه بود

که فراگیر را در فضای یک دنیای عربی قرار می‌داد و آنگاه در تعامل نه چندان پیچیده بلکه بسیار ساده آرام آرام با ذکر نکته‌های دستوری متن در هر جلسه ضمن توسعه دایره واژگان به آموزش زبان عربی در گستره‌ای قابل توجه، یعنی، فهم و ترجمه متون عربی، بیان می‌نماییم به زبان عربی و آنگاه در دوره‌های بالاتر شنیدن و نگارش به عربی می‌پرداخت، و به شکلی معجزه آسا، فراگیر را پس از اتمام کتاب اول، امیدوارانه به شرکت در کلاسهای دیگر تشویق می‌نمود، پس از همان دوران در صدد برآمدن حداقل در حوزه ترجمه متون عربی، در حدود بضاعت خویش با استفاده از همان سبک به نگارش یک راهنما همت گمارم، لذا از آن سالها تا امروز هرگونه قاعده و ضابطه‌ای را چه در حوزه کلیات ترجمه و چه در مرحله کاربرد در متون مختلف یافتیم جمع آوری نموده و حاصل آن، نوشتار حاضر است که امیدوارم مورد استفاده علاقمندان قرار گیرد.

بعنوان مقدمه:

باید گفت، در زمینه مراحل آموختن فن ترجمه، نظرهای متنوعی وجود دارد، اما بسیاری از صاحب‌نظران و نگارنده بر یک اصل اساسی اتفاق نظر دارند. چون زبان آموزی انسان (از دوران طفولیت) بطور طبیعی از طریق شنیدن و دیدن و سپس تکرار و به کارگیری آنچه دیده و شنیده شکل می‌گیرد - مرحله دریافت و مرحله تولید - در آموزش ترجمه نیز می‌بایست ابتدا مرحله دریافت، یعنی آموزش و تمرین، را پشت سر نهاد سپس به مرحله تولید، یعنی ترجمه، وارد شد.

الف: مرحله دریافت

مرحله دریافت را باید با تمرین و مطالعه در هر دو زبان مبدأ (زبان بیگانه) و زبان مقصد (زبان مادری یا زبانی که به آن ترجمه می‌کنیم) آغاز کرده آشنایی با زبان مبدأ از امور بدیهی در ترجمه است. بنابراین تا قبل از آشنایی کافی با زبان مبدأ نمی‌توان و نباید به کار ترجمه پرداخت. اما نکته مهمتر از این، آشنایی با زبان مقصد (در مورد ما زبان فارسی) است. متأسفانه از بارزترین اشکالهای کار مترجمان مبتدی و دانشجویان رشته مترجمی، عدم آشنایی کافی با زبان مادری خویش است. نگاهی به ترجمه‌های دانشجویی و ترجمه‌های بعضی مترجمان مبتدی - این نقص بزرگ را به وضوح آشکار می‌سازد و به گفته یکی از صاحب‌نظران «در ترجمه در کشور ما عمدتاً درد فارسی ندانی است»^۵.

بارزترین علامت این درد این است که مترجم جمله یا متنی را به خوبی فهمیده و می‌تواند آن را به طور شفاهی توضیح دهد، اما هنگام نگارش آن جمله یا متن در می‌ماند و اگر ترجمه خود را نیز ارائه دهد، ترجمه‌ای روان و مانوس نیست و با نگاهی مختصر می‌توان دریافت که مترجم معنای متن را فهمیده اما آن قدر با زبان مادری آشنایی نداشته تا ترجمه خود را به زبانی مفهوم و مانوس و روان و به اصطلاح به یک فارسی خوب و قابل قبول روی کاغذ

بیآورد.

بنابراین درباره مرحله دریافت باید گفت ترجمه دقیق و صحیح و روان یک متن خارجی به زبان مادری - و بویژه بالعکس - قبل از هر چیز مستلزم شناخت و آشنایی با اختلافها و مشابهتهای دو زبان است. اهمیت این شناخت و آشنایی بقدری است که اگر مترجم تجربه کافی در آن نداشته باشد حتی برای ترجمه چند سطر نباید دست به قلم ببرد، زیرا اشتباهی کوچک می تواند تحریف اساسی در متن ایجاد کند.

دانشجوی مترجمی باید بداند که حتی اگر هزاران لغت را حفظ کرده و با اکثر قواعد دستوری زبان نیز آشنا باشد، چنانچه از طریق تمرین مداوم و توأم با دقت در امر ترجمه با اختلافها و مشابهتهای دو زبان مبدأ و مقصد آشنا نباشد، در ابتدای راهی است که برای رسیدن به پایان آن نیاز به تمرین و تلاش و دقت و حوصله دارد. دست یافتن به این شناخت و آشنایی نیز مستلزم تبحر و تسلط کافی بر هر دو زبان است که به عقیده اغلب صاحب نظران اهمیت تسلط به زبان مقصد (زبان مادری یا زبانی که بدان ترجمه می شود) بیشتر است. نوآموز مترجمی باید هر جمله ای را که از هر یک از هر دو زبان، چه در زبان نوشتار و چه در زبان گفتار، ترجمه و معنی آن جمله را در زبان دیگر بدقت در نظر بگیرد و از این راه است که او با هوشیاری اختلافهای دو زبان را در بیان مفاهیم مختلف در می یابد.

برای تسلط بر دو زبان مبدأ و مقصد مطالعه قواعد دستوری آنها و سپس آثار ادبی منظوم و منثور نویسندگان گذشته و معاصر و خواندن کتب داستانی، مجلات و مطالب علمی، فنی، اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و غیره در هر دو زبان ضروری است و البته نوشتن و تمرین نویسندگی نیز در این خصوص بسیار اهمیت دارد. نوآموز مترجمی بدین وسیله با واژه ها و اصطلاحات جمله بندیها، کنایه ها، ضرب المثله و خصوصیات زبان مکالمه و مکتوب و نحوه بیان مفاهیم مختلف آشنا می شود و پیوسته با خواندن و نوشتن قدرت نویسندگی خویش را تقویت کرده، در ضمن مطالعه و مقایسه در دو زبان متوجه وجوه اشتراک و اختلاف آنها می شود، البته اختلافهای بین دو زبان برخی کلی و عمومی است و برخی دیگر اختلافهای

ویژه بیانی و ساختاری است که به هیچ وجه در کتابهای دستوری به آنها پرداخته نمی‌شود و در متن خود جملات نهفته و صرفاً با هنر مترجمی در ارتباط است.^(۱)

ب: مرحله تولید

پس از طی مرحله دریافت، نوبت به مرحله تولید می‌رسد؛ یعنی پرداختن به امر ترجمه. در این زمینه توصیه‌هایی در مورد مراحل کار برای نوآموزان ذکر می‌شود:

- ۱- ابتدا از متون ساده شروع کنید و در مراحل اولیه به سراغ متون سنگین نروید.
- ۲- متن مورد ترجمه را یک بار یا چند بار بدقت بخوانید تا کاملاً با موضوع آن آشنا شوید.
- ۳- ضمن خواندن متن، لغاتی را که معانی آنها را نمی‌دانید مشخص کرده و در دور بعدی معانی آنها را از فرهنگ لغت پیدا کنید.
- ۴- سپس متن را بطور شفاهی پیش خود ترجمه کنید.
- ۵- بعد از ترجمه شفاهی به ترجمه کتبی پردازید.
- ۶- پس از اتمام ترجمه، بدقت آن را مطالعه و بررسی کنید تا اصلاحات لازم را در آن به عمل آورید.

۷- چنانچه وقت داشته باشید، بهتر است ترجمه خود را چند روزی بدون این که به آن فکر کنید کنار بگذارید و بعد دوباره آن را بررسی کرده، اصلاحات تازه‌ای در آن به عمل آورید. و اما سخنی چند در مورد این کتاب:

این نوشتار در دو بخش نظری و کاربردی، تنظیم گردیده است، که در بخش اول، فراگیر با اصول کلی و عمومی ترجمه آشنا شده و در بخش دوم، با یادگیری برخی از اختلافهای عمومی دستوری و اختلافهای ویژه بیانی و ساختاری، توان خود را در ترجمه متون عربی به

۱- ما در این نوشتار سعی کرده‌ایم در حد امکان به پاره‌ای از اختلافهای کلی و عمومی دستوری و در کنار آن به برخی از اختلافهای ویژه بیانی و ساختاری اشاره نماییم؛ امید است دانشجویان با تمرین این قواعد و ضوابط گام‌های مؤثری در دو مرحله دریافت و فهم و در مرحله بعد در امر تولید بردارند.

فارسی و بالعکس بالا می‌برد،

توصیه می‌شود برای بهره‌مندی بیشتر از این نوشتار در امر تدریس ابتدا ضوابط کلی نظری ضمن طرح و تطبیق با متون ساده عربی، کاملاً تفهیم گردد، و آنگاه، در بخش دوم، همراه با آموزش تک تک قواعد، همواره متونی عربی انتخاب شده و همراه با تمرین دوباره ضوابط نظری، بر قاعده مورد نظر نیز ممارست و تمرین صورت گیرد.

www.ketab.ir